

Kirkolliskokouksen suunta

Puhe kirkolliskokouksen historiateoksen julkistamistilaisuudessa
Turussa 6. marraskuuta 2014

Jaakko Olavi Antila

Herra arkkipiispa, arvoisat kirkolliskokouksen jäsenet, kunnioitetut kutsuvieraat, hyvät läsnäolijat,

Menneen kolmen vuoden tutkimustyön aikana tuli pöytäkirjojen sivuilla usein vastaan, miten komiteoiden ja valiokuntien puheenjohtajat ovat tällä paikalla kertoneet jännityksestään jättäessään mietintöjä kirkolliskokoukselle. Luulen nyt tietäväni jotakin siitä, miltä heistä on tuntunut. Tosin he ovat saaneet jättää esityksensä kirkolliskokouksen käsiin edelleen muokattaviksi. Esimerkiksi tuomiokapitulikomitean puheenjohtaja, Kuopion piispa Matti Sihvonen ilmaisi tämän asian 20 vuotta sitten esitellessään komiteansa mietintöä kirkolliskokoukselle: ”- - tässä on taikina ja tarpeet, tehkääpä nyt sitten kukkoa tai piirasta”. Valitettavasti näitä mahdollisuuksia kirkolliskokouksella ei nyt ole, mutta toivon, että puutteineenkin tästä kirjasta olisi apua arvoisille edustajille ja valiokunnille työssään. Saman tien puutteista puheen ollen: sivulle 27 on vaihtunut sama kuva, joka on sivulla 56, eli sivun 27 kuvasta ei valitettavasti löydy niitä henkilöitä, joita siinä kuvatekstin mukaan pitäisi olla.

Tutkimustyön aikana kirkkohallituksen asettama historiatoimikunta, professori Markku Heikkilä, piispa Gustav Björkstrand, professori Simo Heininen, filosofian maisteri Leena Huima, pääsihteeri Katri Kuuskoski, teologian tohtori Jaakko Ripatti, professori Kyllikki Tiensuu ja sihteerinä hallintos sihteeri Liisa Aarnio-Jääskeläinen, paneutui käsikirjoitusversioihin ja antoi runsaasti arvokasta palautetta. Kaikille edellä mainituille kuuluu suuri kiitos. Hankkeen käynnistämisyhteisössä keskeisesti mukana ollutta professori Heikki Kotilaa kiitokset eivät tässä ajassa enää tavoita. Erityinen kiitos kuuluu myös kirkolliskokoukselle, Kirkkohallitukselle ja teoksen kustantajalle, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralle, jonka edustajista tänään ovat paikalla kustannusjohtaja Tero Norkola ja teoksen kustannustoimittaja, kustannuspäällikkö Rauno Endén. Tässä yhteydessä olisi aihetta mainita kiitoksin myös lukuisia muita henkilöitä, joista monet ovat paikalla täällä salissakin. Ajan rajallisuuden vuoksi totean vain yhteisesti sydämelliset kiitokset kaikille Teille ja luotan siihen, että tiedätte sisimmässänne apunne merkittävyyden.

Nyt julkistettava historiateos alkaa vuodesta 1974, jolloin kirkolliskokous uudistettiin, sen tehtäviä lisättiin ja sen kokoontumisten väli tiivistyi viidestä vuodesta puoleen vuoteen. Tutkimus jatkaa ajallisesti siitä, mihin silloisen Helsingin yliopiston kanslerin Mikko Juvan teos *Kirkon parlamentti* jäi. Tavoitteiltaan

nämä kirjat ovat kuitenkin erilaiset. Juva joutui kokoamaan teoksensa virkätöidensä ohella, kun taas itse olen voinut paneutua kolmen vuoden ajan kokopäivätoimisesti kirkolliskokouksen historiaan. Teoksia ei kannatakaan verrata muuten kuin ehkä siten, että niin tunnustettu kasvitieteen harrastaja kuin Mikko Juva olikin, kasviprässinä tämä uusi kirja on tehokkaampi kuin edeltäjänsä.

Nyt julkistettavan teoksen sisältöä on ilmaistu tiivistetysti paitsi kirjan loppuosassa myös erillisessä, niin ikään tänään ilmestyvässä Kirkkohallituksen verkkojulkaisussa, joka sisältää yhteenvedon suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Tässä tilaisuudessa on kuitenkin paikallaan keskittyä muutamainkin sellaisiin kehityslinjoihin, jotka kertovat kirkolliskokouksen suunnasta viimeisten vuosikymmenten aikana ja joilla voisi olla merkitystä myös kirkolliskokouksen tulevaisuuden kannalta. Näihin teemoihin on varmasti paljon annettavaa myös kutsuvierailta. Paikalla on useita kokeneita kirkolliskokousedustajia, kuten aiempia puheenjohtajia ja niitäkin, jotka ovat toimineet edustajantehtävässä tutkittavana ajanjaksona peräti kahdeksalla vaalikaudella. Toivottavasti keskustelu kirkolliskokouksen entisten ja nykyisten jäsenten kesken jatkuukin vilkkaana ja hedelmällisenä tulevalla lounaalla. Ja todettakoon vielä, että omat huomioni rajoittuvat lähinnä vuotta 2012 edeltävään aikaan, joten voi olla, että tämä kirkolliskokous on jo muuttanut kirkolliskokouksen suuntaa.

Kun mietitään kirkolliskokouksen suuntaa, yksi ensimmäisistä kysymyksistä on, keitä kokous on edustanut ja edustaa. Tämä on siksikin tärkeä kysymys, että jo kirkolliskokouksuudistuksen yhteydessä ja sen jälkeisissä uudistuksissa on pyritty kiinnittämään huomiota edustuksellisuuteen. Kokoonpanon osalta tyypillisenä piirteenä on ollut läpi tutkimuskauden, että maallikkoedustajiksi on valittu huomattavan paljon johtavassa asemassa olevia julkisen sektorin viranhaltijoita. Sen sijaan työväestöön lukeutuvia on ollut vähän, eikä yksityisten palvelualojen toimihenkilöitäkään ole perinteisesti ollut kovin monia. Keskustelu pappisviran avaamisesta naisille kasvatti naisten osuutta nopeasti 1970- ja 1980-luvulla, mutta kokouksen naisedustajien arvovalta ei vielä tuolloin ollut kehuttava. Sittemmin kirkolliskokous on työskentelyssään sisäisesti tasa-arvoistunut, mutta toisaalta, kun vaaleihin ei ole enää liittynyt naisten asemaa koskevia erityisiä tavoitteita, naisten osuus maallikkoedustajista on ollut selvässä laskusuunnassa. Naisehdokkaiden määrän kasvamisen vuoksi myöskään äänten keskittäminen ei ole enää onnistunut samalla tavalla kuin menneinä vuosikymmeninä. Aivan sama ongelma on tullut vastaan, kun on kampanjoitu nuorten aikuisten valitsemiseksi kirkolliskokoukseen ja kun nuorten ehdokkaiden määrä on kasvanut. Jäsentensä ikä- ja sukupuolijakauman tai sosioekonomisen aseman osalta kirkolliskokous ei siten ole ollut kovin tarkka pienoiskuva kirkosta.

Mutta taas toinen kysymys on se, keiden kantoja kirkolliskokouksen päätökset ovat edustaneet. Läpi tutkimuskauden ja aivan viime aikoinakin on julkisuudessa usein esiintynyt käsitys, että kirkolliskokouksen jäsenistö on selvästi vanhoillisempaa kuin seurakuntalaiset keskimäärin. Viime vuosina suomalaisten arvot ovatkin tutkimusten mukaan keskimääräisesti erkaantuneet seurakunnan toimintaan aktiivisesti osallistuvien arvoista, mutta jos katsotaan kokonaisuutena kuluneita vuosikymmeniä, kovin vahvaa tukea väitteille kirkolliskokousedustajien vanhoillisuudesta ei löydy. Syytöksiä, joiden mukaan kirkolliskokous ei

edusta seurakuntalaisten mielipidettä, esitettiin esimerkiksi vuonna 1984, kun pappisviran avaaminen naisille kaatui määränemmistön puutteeseen. Tosiasiassa maallikkoedustajien mielipidejakauma seurasi tuolloin hyvin tarkasti kyselytutkimuksissa selvitettyä kaikkien suomalaisten mielipidejakaumaa. Samaten pappisedustajien äänestyskäyttäytyminen vastasi kuvaa, jonka kyselytutkimukset antoivat kirkon koko papiston mielipidejakaumasta. Aloite ei siis kaatunut sen vuoksi, että kirkolliskokouksessa olisi ollut erityisen paljon naispappeuden vastustajia vaan koska määränemmistövaatimus oli korkea.

Toisaalta määränemmistösäännöstäkään ei voi aivan suoraan yhdistää tähän niin sanottuun vanhoillisuuteen, kuten usein on tehty. Esimerkiksi vuonna 2003 kirkolliskokous jätti raukeamaan niin aloitteen rekisteröidyssä parisuhteessa elävien virkakiellosta kuin myös aloitteen tällaisen parisuhteen siunaamisesta. Tälläkin kertaa kokouksen toiminta sijoittui mielipidetiedustelujen ilmoittamille suomalaisten keskiarvokäyrille. Jossain määrin kirkolliskokouksen voi katsoa olleen jopa liberaalimpi kuin suomalaiset keskimäärin. Nimittäin tutkimusten mukaan suurin osa kantansa muodostaneista suomalaisista ilmoitti tuolloin vastustavansa sitä, että rekisteröidyssä parisuhteessa elävä toimisi kirkon virassa. Myös kirkolliskokouksessa tällaiselle virkakiellolle oli vahvaa tukea, mutta ei niin vahvaa, että määränemmistön saavuttaminen olisi näyttänyt realistiselta. Näin ollen määränemmistövaatimus vaikutti merkittävästi siihen, ettei kirkolliskokous tuolloin lähtenyt etenemään virkakiellon suuntaan.

Vaikka kolmen neljäsosan määränemmistövaatimus on säilynyt läpi vuosikymmenten muodollisesti samanlaisena, tosiasiallisesti riittävän yksimielisyyden saavuttaminen ja päätösten tekeminen on vaikeutunut. Tilanteeseen on nähtävissä monia syitä, joista osa voi olla hyvin käytännönläheisiä. Esimerkiksi nykyisessä koneellisessa äänestyksessä jokainen edustaja on vain hetken näkyvä ympyrä valkokankaalla. Kaikki myös antavat äänensä samanaikaisesti, joten jokaisen vastuu lopputuloksesta on yhtäläinen. Sitä vastoin aiemmin kunkin edustajan piti lausua kantansa vuorollaan ääneen, ja koko kirkolliskokouksen huomio oli keskittyneenä vuorossa olevaan edustajaan. Jos tilanne oli tiukka, aakkosten loppupäässä olevien oli vaikea äänestää vastaan, koska esityksen kohtalo oli heidän harteillaan.

Edelleen valtiollisen lainsäädännön laajeneminen on rajannut kirkolliskokouksen liikkumatilaa, vaikka toisaalta kirkolliskokouksen omassa toiminnassa valtiokirkollinen ajattelutapa on 1990-luvulta lähtien antanut tilaa kirkon hallinnollista itsenäisyyttä korostaville äänenpainoille. Vielä 1970-luvulla kirkolliskokous saattoi hyvin vapaasti muokata kirkkolain säännöksiä mieleisikseen, ja se olikin monessa mielessä paitsi päätöksentekoaikana myös valmisteluelin. Nykyään lainsäädännön vaatimukset ovat toista luokkaa, eikä kirkolliskokous voi samalla tavalla muokata pykälää riittävän yksimielisyyden saavuttamiseksi. Kun liikkumavara on pienentynyt, lakiesitykset ovat tietyissä tapauksissa kaatuneet aiempaa helpommin.

Erittäin paljon päätöksentekoon vaikuttaa kuitenkin myös vaalitapa. Määränemmistösäännös syntyi aikoinaan 1800-luvulla tilanteeseen, jossa kirkolliskokousedustajat valittiin enemmistövaalilla. Jos tuossa tilanteessa jokin yksit-

täinen kysymys olisi määrännyt vaalien rintamalinjat, vähemmistön olisi pitänyt olla paikallisesti enemmistönä suuressa osassa maata, jotta sen edustajat olisivat saaneet kirkolliskokoukseen neljänneksen osuuden. Tällöin vähemmistön osuuden olisi koko kirkon tasolla pitänyt olla huomattavasti yli neljännes – niin suuri osa vähemmistön äänivallasta hävisi enemmistövaalissa. Siirtyminen suhteelliseen vaalitapaan on parantanut erilaisten mielipideryhmien mahdollisuuksia saada edustajansa läpi, ja siten se on käytännössä tiukentanut määräänemmistövaatimusta.

Kuvaava esimerkki on vuosi 1986, jolloin kirkolliskokous hyväksyi pappisviran avaamisen naisille. Päätöstä edeltäneissä kirkolliskokousvaaleissa maallikkoedustajat valittiin ensimmäistä kertaa suhteellisella vaalitavalla, kun taas pappisedustajien vaalissa oli vanhaan tapaan käytössä enemmistövaali. Naispappeuskysymys hallitsi vaaliasetelmia molemmissa kiintiöissä, mutta uuden vaalitavan myötä naispappeuden vastustajat saivat maallikkoedustajien vaalissa äänensä hyvin kuuluville. Jos noissa vaaleissa kirkolliskokoukseen valittujen naispappeuden kannattajien määrä olisi kaikissa edustajaryhmissä kohonnut suhteessa saman verran kuin maallikkoedustajien keskuudessa, naispappeus olisi edelleen vuonna 1986 jäänyt hyväksymättä. Hyväksymispäätöksen mahdollisti nimenomaan se, että pappisedustajien vaalissa oli edelleen käytössä enemmistövaali. Kun naispappeuskannan mukaan vedetyt rintamalinjat läpäisivät tuon enemmistövaalin, naispappeutta kannattanut pappien enemmistö valitsi useimmissa hiippakunnissa kaikki edustajapaikat. Tulos osoitti kouriintuntuvasti, että tiukassa kiistatilanteessa kolmen neljäsosan määräänemmistö oli paljon helpompi saavuttaa enemmistövaalitavalla kuin uudella suhteellisella vaalitavalla. Kun kirkolliskokous on 1900-luvun lopulla siirtynyt jäsentensä valinnassa suhteelliseen vaalitapaan, se on samalla käytännössä tiukentanut omaa määräänemmistövaatimustaan.

Monet suhteellisen vaalitavan seuraukset ovat alkaneet näkyä vasta vähitellen 2000-luvun kuluessa. Nimittäin vaalitavan vaihdoksesta huolimatta henkilövaalin perinne on säilynyt pitkään vahvana kirkolliskokousvaaleissa, vaikka se siinänsä sopii huonosti yhteen suhteellisen vaalitavan periaatteiden kanssa. Esimerkiksi maallikkoedustajien vaalissa löyhät, puoluepoliittisesti tai alueellisesti muodostetut ehdokaslistat ovat ylläpitäneet tätä henkilövaalin perinnettä. Nytemmin huomiota ovat kuitenkin alkaneet saada aiempaa yhtenäisemmät ryhmät, joilla on esittää selvä kirkollinen ohjelma. Toisin sanoen suhteellinen vaalitapa on alkanut toimia myös käytännössä, mikä on osaltaan polarisoinut kirkolliskokousta. Toki kirkolliskokous ei ole myöskään ollut erillään koko suomalaisesta yhteiskuntaa koskettaneesta polarisaatiokehityksestä. Kaikki tämä on vaikeuttanut päätöksentekoon tarvittavan yksimielisyyden saavuttamista.

Toisaalta siinä mielessä yksimielisyys on vahvistunut, että yhteinen tietoisuus kirkon talouden uhkakuvista on 2000-luvulla voimistunut, ja samalla rikkaiden ja köyhien seurakuntien tai kaupunkien ja maaseudun välinen vastakkainasettelu, joka saattoi olla aiempina vuosikymmeninä ajoittain hyvinkin voimakasta, on laantunut. Tällainen erilaisten seurakuntien välinen luottamus taas on välttämättömästä esimerkiksi seurakuntarakennetta koskevassa päätöksenteossa, jossa nykyinen kirkolliskokous on paljon vartijana.

Vuonna 1984 Helsingin kauppakorkeakoulun julkisoikeuden professori, kirkolliskokousedustaja Jaakko Voipio maalasi täysistunnossa tulevaisuuden uhkakuvia: "Toistaiseksi me olemme, ainakin pääsäännön mukaan, välttyneet näkemästä hiippaa, mutta jollemme ole valppaina, yhtenä päivänä niitä meilläkin on joka piispalla." Todettakoon, että vaikka kirkkovuodessa lähestytäänkin valvomisen sunnuntaita, niin tämä lainaus ei ole tarkoitettu omantunnonkysymykseksi arvoisille edustajille. Lähinnä sen tarkoitus on osoittaa virkateologian ja liturgisten käytäntöjen muutosta, johon välillisesti liittyy myös piispojen rooli kirkolliskokouksessa. Tuo rooli puolestaan on muuttunut selvästi.

Vielä kirkolliskokousuudistuksen aikaan 1974 oli piispoja, jotka vierastivat kovasti albaa, mutta jo kymmenen vuotta myöhemmin professori Voipio oli puhuessaan jäämässä kirkolliskokouksessa melko pieneen vähemmistöön ehdottomana matalakirkollisen liturgian edustajana. Samaan aikaan 1970-luvun puolivälistä lähtien, erityisesti professori Seppo A. Teinosen johtaman virkakomitean työn myötä, kirkolliskokouksenkin keskusteluissa alkoi vakiintua konstitutiivinen virkakäsitys: kirkon virka nähtiin Jumalan asettamana, ei vain tiettyjä tehtäviä varten syntyneenä. Kirkon virka sai uutta teologista painoarvoa, mutta samaan aikaan viran arvovalta alkoi tietyllä tavalla siirtyä kirkon päätöksenteosta liturgian alueelle. Vielä 1970-luvun lopulla piispat olivat olleet ehdottomia vallankäyttäjiä kirkolliskokouksen lähes kaikilla osa-alueilla, mutta vähitellen kokous alkoi sisäisesti tasa-arvoistua. Voikin sanoa, että nykyään käsitys piispanvirasta on teologisesti korkeampi kuin yleisesti 1970-luvulla ja professori Voipion kammoamat hiipat ovat arkipäivää, mutta toisaalta 2000-luvun piispoilta puuttuu se säätypapiston ajoilta periytynyt ehdoton piispallinen arvovalta, jota 1970-luvun matalakirkolliset piispat tarkasti varjelivat. Ilman muuta yleinen auktoriteettien murtuminen on näkynyt tässä muutoksessa.

Täysistunnoissa tämä muutos on näkynyt muun muassa siten, että vielä 1970- ja 1980-luvulla piispat ajoivat hiippakuntiansa asiaa todella vahvasti. Vähitellen he kuitenkin vaikenivat, ja tämä edunvalvonta näytti erityisesti 1990-luvulla siirtyvän piispainkokoukselle. Tuolloin työskennellyt hiippakuntahallintokomitea itsekin määritteli mietinnössään hiippakuntien edunvalvonnan yhdeksi piispainkokouksen tehtävistä. Tätä voi kuitenkin pitää monella tavalla hieman onnetomanakin kehityskulkuna. Tällöin nimittäin kirkon uskon ja oppiin liittyvään piispainkokouksen vastuuseen kytkeytyi edunvalvontatehtävä. Sen myötä myös piispainkokouksen esittämiä opillisia perusteluja alettiin kirkolliskokouksessa lukea piispainkokouksen edunvalvontatehtävästä käsin. Epäiltiin, että piispainkokous oli esittänyt näitä perusteluja valikoiden pyrkiäkseen pönkittämään piispojen valtaa tai ajamaan hiippakuntien tai papiston asiaa. Sittemmin 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä piispainkokouksen rooli kuitenkin selkiytyi vähitellen, ja nyt uudistetulla piispainkokouksella on varmasti hyvät mahdollisuudet profiloitua nimenomaan uskoa ja oppia tulkitsevana elimenä.

Herr ärkebiskop, ärade kyrkomötesombud, värderade gäster,

I dag på Svenska dagen är det på sin plats att betrakta behandlingen av de svenskspråkiga kyrkliga böckerna. I dessa reformer har kyrkomötet i praktiken

gett beslutanderätten till sina medlemmar från Borgå stift. Deras sammanlagda antal har dock kunnat vara bara en bråkdel av de personer som har deltagit i kommittéarbetet. För de svenskspråkiga böckerna har övergången från en expertkommitté till ett demokratiskt beslutsorgan betytt att antalet beslutsfattare har minskat. Samtidigt har slumpmässigheten ökat, och enstaka personval har haft en stor betydelse. Därför anser jag att det i framtiden skulle vara mycket viktigt att beredningskommittéerna, kyrkomötets utskott och kyrkomötets svenskspråkiga ombud skulle vara i tätt samarbete för att enstaka personval inte skulle ha så stor betydelse som ibland under de föregående årtiondena.

Vuonna 1975 silloinen Porvoon piispa John Vikström viittasi täysistunnossa sanontaan: "Hullut vievät tätä maailmaa eteenpäin, viisaat pitävät sitä pystyssä." Tuolloin suunniteltiin kirkon toimikuntien liittämistä suuremmiksi kokonaisuuksiksi ja myös tiukemmin muuhun kirkon keskushallintoon. Vikströmin pelko oli, että kirkkoa eteenpäin vievät kirkon "hullut" eli toimikunnat sidottaisiin "viisaiksi" hallinnoijiksi. Hän totesi: "Yhä useammin tuntuu siltä, että yhä suurempi osa kirkon työntekijöistä istuu pohtimassa, mitä pitäisi tehdä, sen sijaan että tehtäisiin jotakin." Tuohon aikaan kirkolliskokous oli juuri saanut ylimmän ohjausvastuun kokonaiskirkon toiminnasta, mutta kokous halusi piispa Vikströmin kannan mukaisesti pitää "hullut" ja "viisaat" erillään ja varjella toimikuntien itsenäisyyttä.

Sittemmin vuonna 1994 keskushallinnon uudistamisen myötä toiminnallinen ohjausvastuu siirtyi kirkkohallitukselle ja kirkon keskuksat kytkettiin entistä tiiviimmin kirkkohallitukseen. Yllättävää on, että kirkolliskokouksen mielenkiinto toiminnallisiin asioihin alkoi kuitenkin samaan aikaan kasvaa. Taloudellinen lama-aika vaikutti osaltaan siihen, että perinteisen lainsäädäntötyön ohella alettiin painottaa uudenlaista dynaamisuutta ja toiminnallisuutta. Näyttää myös siltä, että osana kirkkohallitusta entiset toimikunnat olivat sittenkin lähempänä kirkolliskokousta kuin silloin, kun kirkolliskokous oli virallisesti vastannut toiminnallisesta ohjauksesta. Edelleen vuosituhannen alusta lähtien strateginen työskentely on ollut vahvaa. Kirkolliskokous on käsitellyt visioita ja strategioita, ja vuoteen 2011 mennessä sen työn painopiste siirtyi selvästi lainsäädäntötyöstä kohti toiminnallisten kysymysten pohtimista. Mutta kysymys kuuluu, onko kirkolliskokous siirtynyt kirkon "viisaasta" lainsäätäjistä entistä enemmän kirkon "hulluksi", joka ahkerasti kulkee eturintamassa pohtien tulevaisuuden kuvia ihmisläheisestä seurakunnasta mutta jonka on tosipaikan tullen ollut vaikea päättää tarvittavista säännöksistä eli vaikea toteuttaa sitä kirkon "viisaan" tehtävää, jota varten kirkolliskokous on pohjimmiltaan olemassa.

Tarkastelujakson alkuvaiheessa 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa kirkolliskokous otti paljon kantaa yhteiskunnallisiin asioihin ja toimi eräänlaisena kansan omanatuntona. Näin se toteutti tehtävää, joka kirkolliskokou uudistuksessa oli sille määrätty, otti periaatteellisesti kantaa ajankohtaisiin kysymyksiin. Tällaisten kannanottojen laatiminen ei suinkaan ollut ongelmatonta, ja lisäksi kokouksen uusi, nopeutettukin kokoontumistahti osoittautui edelleen liian hitaaksi valtiovallan lausuntopyyntöjen edessä. Sittemmin lausunnonantotehtävä siirtyi käytännössä kirkkohallitukselle, ja tämän siirtymän kirkolliskokous kirjasi viime keväänä tavallaan myös säädöstekstiin. Kirkolliskokouksen ja kirkkohalli-

tuksen keskinäisiin suhteisiin on myös viimeisten kahden vuosikymmenen aikana tullut tietynlaisia parlamentarismien piirteitä – samaan aikaan, kun parlamentarismi on korostunut valtiollisessa päätöksenteossa. Kirkkohallituksen valta ja mahdollisuudet ovat kasvaneet, mutta niin on lisääntynyt myös kirkkohallituksen eräänlainen parlamentaarinen valvonta. Kirkolliskokousedustajilla on esimerkiksi aivan toiset mahdollisuudet saada tietoja ja keskustella valmis-teilla olevista asioista kuin tutkimuskauden alkupuolella.

Jos yhdistää nämä kehityskulut, voi todeta, että tulevaisuuteen ja kirkon toimintaan suuntautuva keskustelu on jatkuvasti lisääntynyt täällä kirkolliskokouksen seinien sisällä samaan aikaan, kun vastuu tällaisista toimintaan ja ajankohtaiseen kannanottamiseen liittyvistä tehtävistä on siirtynyt kirkkohallitukselle. Yksinkertaistaen voisi sanoa, että 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä kirkolliskokous keskusteli paljon siitä, miten kirkon työhön suomalaisessa yhteiskunnassa saataisiin uutta missionaarisuutta, mutta monissa varsinaisissa päätöksentekotilanteissa ajaututtiin tietynlaiseen ”kompromissionaarisuuteen”. Jouduttiin olosuhteiden pakosta keskittymään hajaannuksen estämiseen ja etsimään kompromisseja. En tarkoita, että tämä olisi jotenkin vähempiarvoista toimintaa. Päinvastoin jo synodin nimeenkin sisältyy ajatus yhteisen tien kulkemisesta ja ykseyden vaalimisesta, niin että – jos käytetään aluksi laulettujen virren kuvia – vaikka liekkejä on 109, ne kuitenkin perimmältään loistavat yhteistä valoa Turun kristilliseltä opistolta. Mutta ongelmana oli, että keskustelun taso ja käytännön päätöksenteon taso eivät välttämättä kovin helposti kohdanneet. Lisäksi keskittyminen päätöksenteossa kirkon sisäisten jännitteiden ratkaisemiseen merkitsi kääntymistä sisäänpäin ja työskentelyn hidastumista, eli toisin sanoen se loitonsi niistä päämääristä, joiden saavuttamiseksi uudistettu, kahdesti vuodessa kokoontuva kirkolliskokous oli aikoinaan 1970-luvun alussa suunniteltu. Tai jos sovelletaan piispa Sihvosen karjalaisia leivontakielikuvia, on kyse siitä, muistuttaako kirkolliskokous toiminnaltaan päältä ummistettua, paksukuorista kukkoa, joka pitää lämmön sisällään, vai avointa mutta samalla myös ulkoisesti hauraampaa piirakkaa.

Herra arkkipiispa, arvoisat läsnäolijat. Kirkolliskokouksen työskentelytavat ovat kehittyneet tavattoman paljon kuluneiden vuosikymmenten aikana. Tästä kehityksestä löytyy tietoa myös edessänne olevasta kirjasta. Kirkolliskokous on myös vienyt nopeasti ja tehokkaasti päätökseen monia suuria uudistushankkeita. Tänäkin käytettävissä olevan ajan puitteissa ja tämän arvovaltaisen päättäjäjoukon edessä olen kuitenkin halunnut nostaa esiin erityisesti kriittisiä näkökohtia, koska niiden pohtimista aina tarvitaan eteenpäin menemiseksi. Yhtä lailla tärkeää on kuitenkin pitää kiinni siitä hyvästä, jota on saavutettu, ja toivonkin, etteivät kriittiset kysymykset himmennä 40-vuotiaan uusimuotoisen kirkolliskokouksen ansioita. Lopulta olennaisinta on se, minkä toteamiseen tämä kirjakin päättyy: erimielisyyksien keskelläkin kirkon ylin päätöksentekoeelin on ollut yhdessä rukoileva ja yhdessä veisaava kokous.